

УДК 65.012.7(045)

Г.В.Даценко, к.е.н.,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Вінниця

ВДОСКОНАЛЕННЯ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

У статті визначено роль фінансового контролю у забезпеченні належного функціонування фінансової системи, виявлено основні проблеми розвитку державного фінансового контролю в Україні. Запропоновано заходи, спрямовані на удосконалення механізму державного фінансового контролю в Україні.

В статье определена роль финансового контроля в обеспечении надлежащего функционирования финансовой системы, выявлены основные проблемы развития государственного финансового контроля в Украине. Предложены мероприятия, направленные на совершенствование механизма государственного финансового контроля в Украине.

The article outlines the role of financial control to ensure the proper functioning of the financial system, the basic problems of the state financial control in Ukraine. The measures aimed at improvement of public financial control in Ukraine.

Ключові слова: фінансовий контроль, державний фінансовий контроль, фінансова звітність, бюджетні ресурси, ревізії, інспектування.

Робота органів державного фінансового контролю свідчить, що учасники фінансових відносин досить часто допускають безліч порушень, які негативно впливають на стан державних фінансів. Серед таких порушень: ухилення від сплати податків, несвоєчасне подання або неправильне складання фінансової звітності (документації), нецільове використання бюджетних ресурсів тощо. Практика свідчить про наявність у системі державного фінансового контролю певних недоліків і суперечностей, пов'язаних з недостатньою готовністю використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні й моніторингово-аналітичні технології. В основному через недосконалість механізму державного фінансового контролю ефективність фіскальної системи України залишається невисокою (витрати на одиницю отриманих коштів значно перевищують аналогічні показники в інших країнах). Отже, проблема удосконалення механізму державного фінансового контролю є актуальною і значущою для науки й практики.

Актуальні теоретико-методологічні та науково-практичні проблеми удосконалення механізму державного фінансового контролю в Україні досліджують С.Бардаш [1], М.Білуха [2], Л.Дікань [3], І.Іванова [5], І.Стефанюк [9], Н.Ткаченко [10]. Проте потребує подальшого вивчення проблема вироблення комплексних заходів щодо удосконалення механізму державного фінансового контролю в умовах прояву негативних наслідків загострення системної фінансово-економічної кризи, а також з урахуванням необхідності прискорення процесу гармонізації окремих ланок системи фінансового контролю.

Мета дослідження – висвітлити результати досліджень з питань удосконалення механізму державного фінансового контролю в Україні.

Контроль як функція соціального управління – це система спостереження й перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта з метою встановлення відхилення від його заданих параметрів [2; 3]. Сутність методу контролю полягає у встановленні фактичних параметрів функціонування об'єкта контролю та, за

результатами їх порівняння з нормами функціонування, у формуванні господарсько-правової характеристики змін параметрів функціонування такого об'єкта [1, с.126].

Фінансовий контроль – це система спостереження і перевірки процесу фінансової діяльності.

Л.Дікань пропонує такий перелік видів фінансового контролю: аудиторський, податковий, бюджетний, казначейський, банківський [3, с.86].

Державний фінансовий контроль – це здійснювана уповноваженими державними органами система спостереження і перевірки процесу фінансової діяльності.

І.Стефанюк пропонує такий перелік видів державного фінансового контролю: державний внутрішній фінансовий контроль, урядовий (централізований) фінансовий контроль, парламентський фінансовий контроль [9, с.15].

Ефективність національної фінансової системи значною мірою залежить від дієвості підсистеми державного фінансового контролю. Державний фінансовий контроль має забезпечити належне і стабільне функціонування фінансової системи, а також інших економічних систем [10].

В Україні функціонують такі органи державного фінансового контролю: Рахункова палата України, Національний банк України, Державна податкова адміністрація України, Державна митна служба України, Головне контрольно-ревізійне управління, Державна інспекція з контролю за цінами, Державний комітет фінансового моніторингу України, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, контрольно-ревізійні підрозділи Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування, органи відомчого контролю тощо.

Аналіз спеціальної літератури [5-8] дозволяє визначити такі основні проблеми розвитку системи фінансового контролю в Україні: завищений вплив неформальних чинників (включаючи прояви корупції) на здійснення процедур державного фінансового контролю; недосконале правове та інструктивно-методологічне забезпечення процедур фінансового контролю; завелика й застаріла організаційна структура системи державного фінансового контролю; дублювання функцій органів державного фінансового контролю; незадовільний стан фінансової дисципліни серед усіх учасників фінансових відносин (як на стадії формування державних доходів, так і на стадії освоєння державних видатків); неоднозначність і не відпрацьованість правозастосовної практики за наслідками здійснення державного контролю (суперечливість рішень судових та інших юрисдикційних органів, ухвалених за результатами фінансових перевірок); недієздатність системи виконання рішень, ухвалених за наслідками здійснення державного фінансового контролю; фрагментарність профілактики фінансових правопорушень, в тому числі із застосуванням позаекономічних методів; недовірливість системи відповідальності за вчинені фінансові правопорушення (зокрема, не дотримується принцип невідворотності покарання).

Протягом тривалого часу велика кількість фінансово-бюджетних операцій не підпадають під контрольні заходи через недосконалу систему планування, що створює сприятливі умови для скоєння фінансових правопорушень [5, с.119].

Державні органи влади, наділені повноваженнями у сфері здійснення державного фінансового контролю, діють відокремлено один від одного, без застосування ефективних механізмів взаємодії та взаємодопомоги у розв'язанні практичних проблем [6]. У той же час через дублювання функцій цих органів виникають непоодинокі «міжвідомчі конфлікти», які знижують ефективність системи державного фінансового контролю та відвертають увагу практичних працівників від виконання прямих обов'язків щодо недопущення й профілактики фінансових правопорушень.

Варто погодитися з думкою І. Іванової, що з метою удосконалення механізму й підвищення ефективності системи державного фінансового контролю доцільно розробити стратегію його розвитку, яка має визначити цілі і завдання розвитку контролю, а також стати планом конкретних узгоджених дій на середньо- та довгострокову перспективу [5, с.121-122]. Така стратегія має враховувати найкращий досвід країн ЄС, а також передбачати реальні кроки щодо реалізації інтеграційних намагань нашої країни.

Доцільно створити єдину базу даних, яка б давала можливість отримати інформацію про суб'єкти господарювання, а також про допущені ними фінансові порушення, виявлені різними органами державного фінансового контролю. При плануванні перевірок це дозволило б звертати увагу насамперед на проблемні місця у фінансовій діяльності об'єкта. Крім того, така база даних дала б можливість простежити історію фінансових порушень з боку конкретних працівників облікових служб.

Необхідно автоматизувати планування документальних форм контролю, що особливо актуально при здійсненні податкового контролю [4].

Доцільно удосконалити регулювання аудиторської діяльності, в тому числі підсилити дієвість механізму відповідальності аудиторських фірм за неякісне проведення аудиторського контролю.

Правові приписи, що регламентують процес здійснення державного фінансового контролю, спрямовані передусім на врахування інтересів об'єктів перевірки. Відтак органи влади, уповноважені державою на здійснення контролю за використанням бюджетних коштів, а також боротьби з корупційними ризиками у цій сфері, позбавлені можливості виконувати свої завдання і функції. Так, законодавство передбачає необхідність попереднього повідомлення об'єкта перевірки про проведення планової ревізії, часові обмеження у проведенні ревізій та їх періодичність, потребу отримання рішення суду на проведення позапланової ревізії. Але не секрет, що завчасне повідомлення об'єкта контролю про проведення планової ревізії нівелює принцип раптовості проведення контрольного заходу та надає можливості для приховування порушень чи створення перешкод щодо їх виявлення, а граничні терміни проведення ревізій органами державного фінансового контролю обмежують право держави на здійснення контролю в необхідних обсягах. Необхідність судового розгляду запиту щодо проведення позапланової перевірки створює тяганину та відволікає працівників на виконання невластивих їм функцій. Органи державного фінансового контролю не можуть оперативно виконувати доручення Президента

України, Кабінету Міністрів України, правоохоронних органів щодо виявлення й документування фактів розкрадання бюджетних коштів і державного майна.

Зазначене не сприяє створенню умов для комплексного й ґрунтовного дослідження фінансово-господарської діяльності об'єктів контролю, тому необхідно усунути обмеження щодо періодичності проведення позапланових ревізій і необхідності отримання рішення суду. Це дозволить органам фінансового контролю в найкоротші строки здійснювати контрольні заходи для документального підтвердження фактів зловживань, відомості про які отримані у встановленому порядку, зокрема, містяться в дорученнях правоохоронних органів (тобто встановлені оперативним шляхом).

Необхідно законодавчо визначити процедуру розгляду судами справ щодо надання дозволу органам державного фінансового контролю окремих управлінсько-адміністративних дій, які обмежують права та законні інтереси об'єктів контролю.

З метою удосконалення механізму системи державного фінансового контролю доцільно розробити стратегію його розвитку, що має враховувати найкращий досвід країн ЄС, а також передбачати реальні кроки щодо реалізації інтеграційних намагань нашої країни. Доцільно створити єдину базу даних, яка б давала можливість отримати інформацію про суб'єкта господарювання, а також про допущені ним фінансові порушення, виявлені різними органами державного фінансового контролю. Також у перспективі необхідно провести наукові дослідження щодо розробки проекту стратегії модернізації державного фінансового контролю.

Список використаних джерел:

1. Бардаш С.В. Метод фінансово-господарського контролю: теоретична інтерпретація // Фінанси України. - 2010. - №3. - С. 117-126.
2. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту: Підручник. - К.: Вища школа, 1994. - 364 с.
3. Дікань Л.В. Контроль і ревізія: Навч. посібник. - К.; Знання, 2007. - 327 с.
4. Жигаленко О.В. Автоматизація процесів планування документальних форм пологового контролю // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - №1. - С. 210-214.
5. Іванова І. Державний фінансовий контроль: парадигми розвитку: Монографія. - К.: Академвидав, 2010. - 168 с.
6. Маргасова В.Г., Роговий А.В., Виговська В.В. Організаційно-інформаційне забезпечення фінансового контролінгу системи управління оборотним капіталом // Актуальні проблеми економіки - 2009. - №2. - С. 167-175.
7. Пепгрук О.М., Виговська Н.Г. Модернізація системи господарського контролю в Україні // Фінанси України, - 2009. - №8. - С. 118-124.
8. Сивульський М.І. Результати роботи, проблеми й завдання державної контрольно-ревізійної служби України // Фінанси України. - 2009. - №3. - С. 37-45.
9. Стефанюк І.Б. Державний фінансовий контроль: проблеми ідентифікації і визначення системи // Фінанси України - 2009. - № 11. - С. 12-19.
10. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підручник. - К.: АСК, 2002. - 784 с.